

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
В. Н. КАРАЗІНА

УДК 32-027.21:378.22(075.8)

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОНАННЯ І ЗАХИСТУ
КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ**

Комплекс навчально-методичних матеріалів
для студентів спеціальності «052-Політологія»

Харків – 2024

РОЗРОБНИК: Целуйко Марина Євгенівна, кандидат політичних наук, доцент кафедри політології філософського факультету.

Затверджено рішенням кафедри політології (протокол № 3 від 10.10.2024)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1	
1.1. Порядок вибору теми і призначення керівника кваліфікаційної роботи.	4
1.2. Складання плану роботи і вивчення літературних джерел.....	6
1.3. Структура і зміст кваліфікаційної роботи.....	8
1.4. Мова та стиль кваліфікаційної роботи.....	11
1.5. Загальні правила цитування та посилання на використані джерела.....	13
1.6. Загальні вимоги до оформлення кваліфікаційної роботи.....	14
РОЗДІЛ 2	
2.1. Підготовка до захисту кваліфікаційної роботи.....	15
2.2. Процедура публічно захисту кваліфікаційної роботи.....	16
2.3. Критерії оцінки кваліфікаційної роботи.....	17
ДОДАТКИ	
1. Зразок заяви про вибір теми кваліфікаційної роботи.....	18
2. Зразок завдання щодо підготовки кваліфікаційної роботи.....	19
3. Зразок пояснювальної записки кваліфікаційної роботи.....	21
4. Зразок подання щодо захисту кваліфікаційної роботи.....	22
5. Правила оформлення бібліографії.....	24

ВСТУП

Велика увага у навчанні студентів-політологів приділяється кваліфікаційній роботі, що готується наприкінці навчання. Вона підбиває підсумок вивченню наук, визначених навчальним планом. І має за мету:

- надання студентам можливості самостійного вибору напрямку дослідження у межах політологічної освіти;
- поглиблення і розширення знань студентів, підвищення рівня їхньої теоретичної підготовки і професійної майстерності;
- розвиток уміння аналізувати сучасні політичні процеси та орієнтуватися у сучасному політичному житті;
- залучення до науково-дослідної діяльності;
- розвиток навичок роботи з літературою;
- розвиток умінь та навичок письмового викладання своїх думок, їх аргументованого та логічного висловлення;
- вироблення навичок публічного виступу й ведення наукової дискусії.

Кафедра, пропонуючи певний перелік кваліфікаційних робіт, лише орієнтує на вивчення найбільш актуальних проблем, при цьому не виключає ініціативи та власного інтересу студентів.

Кваліфікаційні роботи показують ступінь опанування студентами теоретичних й практичних навичок, вміння аналізувати сучасні політичні проблеми, допомагають виявити їхні наукові інтереси, прихильності й творчі здібності.

Кваліфікаційна робота – це самостійне наукове дослідження, що передбачає новизну підходів до досліджуваної теми. Вона є випускною роботою наукового змісту, яка має внутрішню єдність і відображає хід та результати розробки обраної теми. Вона повинна відповідати сучасному рівню розвитку науки, а її тема – бути актуальною. Кваліфікаційна робота подається в такому вигляді, який дозволяє судити, наскільки повно відображені та обґрунтовані положення, висновки та результати, їх новизна та значущість. Сукупність отриманих у такій роботі результатів повинна свідчити про наявність у її автора початкових навичок наукової діяльності у вибраному напрямку політологічних знань. Суть інноваційних моментів складає предмет дослідження, і його положення виносяться на захист.

РОЗДІЛ 1

1.1. Порядок вибору теми і призначення керівника кваліфікаційної роботи

Кваліфікаційна робота виконується студентом за науково-дослідною проблематикою кафедри. Вибір теми кваліфікаційної роботи має надзвичайно велике значення. Досвід показує, що правильно вибрати тему та об'єкт дослідження – це означає наполовину забезпечити успішне її виконання. Тематика кваліфікаційної роботи розробляється кафедрою політології,

розглядається та затверджується на засіданні кафедри. Перелік тем кваліфікаційних робіт щороку оголошується студентам. Разом із цим студент може продовжувати працювати над темою, обраною раніше, або запропонувати власну тему. Вибравши тему кваліфікаційної роботи, студент має погодити її робочий варіант із майбутнім керівником і подати на кафедру у формі заяви (див. додаток 1) не пізніше 25 вересня. На засіданні кафедра затверджує тему і призначає наукового керівника. Темі кваліфікаційних робіт і наукові керівники затверджуються наказом по університету, після чого зміна теми роботи та наукового керівника може здійснюватися лише як виняток і відповідно оформляється.

Визначаючи тему кваліфікаційної роботи, необхідно врахувати наявність:

- власних творчих ідей;
- виступів на наукових конференціях, круглих столах, студентських наукових гуртках з політології з доповідями;
- наявність наукових публікацій (статті, тези) у політологічних виданнях;
- результатів опрацювання літературних джерел із політологічної проблематики.

Назва кваліфікаційної роботи, яка несе в собі певну інформацію про позначений ним текст, стисло, але достатньо повно відображає основний зміст роботи та її ідею. Назва роботи є, образно кажучи, квінтесенцією всього наукового твору, вона в концентрованому вигляді відображає основну суть тексту і саме назва вперше акцентує увагу читача на основній ідеї авторської концепції. Те, що в назві виражено в гранично стислій формі, в тексті потім розкривається з потрібним рівнем докладності. У назві бажано не використовувати ускладнену термінологію, уникати назв, які починаються зі словосполучень: «Дослідження питання...», «Дослідження деяких шляхів...», «Деякі питання...», «Матеріали до вивчення...», «До питання...», в яких не відображена сутність проблеми.

Тема роботи, підстави до її виконання, попередній зміст і консультації визначаються у «Завданні щодо підготовки кваліфікаційної роботи» (див. додаток 2).

Протягом проведення консультацій для студента науковий керівник:

- згідно з темою роботи дає студенту завдання, затверджене кафедрою політології, із вказівкою строку закінчення роботи з теми та терміну подання закінченої кваліфікаційної роботи до захисту;
- допомагає під час складання календарного графіка на весь період виконання роботи;
- рекомендує необхідну основну літературу довідкового характеру, підручники, навчальні посібники та інші джерела з теми;
- проводить передбачені розкладом бесіди зі студентом та надає йому наукові консультації, якщо потрібно;
- перевіряє виконання роботи.

Як відомо, такі консультації мають подвійне значення: з одного боку, вони надають науково-педагогічну допомогу, а з іншого – мають контрольно-перевірочний характер.

1.2. Складання плану роботи і вивчення літературних джерел

План кваліфікаційної роботи складається в певному порядку з переліку розділів та розгорнутого переліку питань, які повинні бути висвітлені в кожному розділі. Правильно побудований план служить організаційним принципом у роботі студента, допомагає систематизувати матеріал, забезпечує послідовність його викладення. План кваліфікаційної роботи студент складає самостійно, враховуючи задум та індивідуальний підхід, після чого його потрібно узгодити з науковим керівником.

Варто зауважити, що за всього різноманіття індивідуальних підходів до плану кваліфікаційної роботи традиційним є такий план роботи:

Вступ

Розділ 1. (повна назва розділу)

1.1. (назва підрозділу)

1.2. (назва підрозділу)

1.3. (назва підрозділу)

Розділ 2. (повна назва розділу)

2.1. (назва підрозділу)

2.2. (назва підрозділу)

2.3. (назва підрозділу)

Розділ 3. (повна назва розділу)

3.1. (назва підрозділу)

3.2. (назва підрозділу)

3.3. (назва підрозділу)

Висновки

Список використаних джерел

Додатки

Анотації

Згідно з традиційною структурою кваліфікаційної роботи в кожному розділі повинно бути, як правило, по 2–3 підрозділи. Текст розділів та підрозділів повинен збігатися з назвою як за змістом, так і за формою. В процесі роботи план роботи може уточнюватися. Можуть розширитися окремі розділи та підрозділи, з'явитися нові підрозділи з зібраного матеріалу. Інші підрозділи, навпаки, можуть скоротитися або взагалі зникнути.

Кваліфікаційна робота виконується на основі глибокого вивчення політологічних джерел. Підбір та вивчення літератури є одним із найважливіших етапів. Для підготовки роботи необхідно критично ставитися до наукової літератури, зважаючи на те, що існує велика кількість як нових, так і морально застарілих публікацій, які розглядають політологічні проблеми однобічно. Під час роботи з літературою, слід спочатку зупинитися на першоджерелах та монографіях з обраної політологічної проблеми, бажано останніх років видання. Потім можна звернутися до довідників, словників, енциклопедій, підручників,

навчальних посібників. Також слід користуватися статтями, надрукованими у фахових журналах з політології та суспільних наук в українських періодичних виданнях:

- «Вісник ХНУ. Питання політології»;
- «Віче»;
- «Нова політика»;
- «Офіційний вісник Президента України»;
- «Парламент»;
- «Політика і час»;
- «Політична думка»;
- «Політичний менеджмент»;
- «Розбудова держави»;
- «Стратегічна панорама».

Найдоступнішим та найпоширенішим методом пошуку літератури вважається бібліотечний каталог (алфавітний та систематичний). В алфавітному каталозі необхідну книгу шукають або за її назвою, або за прізвищем її автора. У систематичному – за тематичним принципом, де можна підібрати літературу з конкретної теми. Для цих цілей можна використовувати також каталоги книг, покажчики журнальних статей, спеціальні бібліографічні довідники, тематичні збірники літератури, які періодично випускаються окремими видавництвами.

Разом із зазначеними літературними джерелами варто використовувати збірники наукових праць, збірники наукових статей та матеріали наукових конференцій із відповідної політологічної проблематики.

Огляд літератури поділяється на огляд першоджерел та огляд критичної літератури. Вивчення літератури з обраної теми краще починати із загальних робіт, щоб отримати уявлення про коло основних питань, притаманних цій тематиці, а вже потім вести пошук нового матеріалу.

Можна рекомендувати ще й такий спосіб дослідження джерел. Потрібно поділити сторінку зошита вертикальною рисою на дві частини. З лівого боку робити виписки з прочитаного, а з правого – свої зауваження, підкреслюючи особливо важливі місця тексту.

Під час вивчення літератури не треба прагнути тільки запозичення матеріалу. Паралельно потрібно обмірковувати знайдену інформацію. Цей процес повинен відбуватися протягом усієї роботи над темою, у такому разі власні думки, які виникають під час знайомства з чужими працями, будуть виступати як основа, базис для отримання нового знання.

Варто додати, що під час вивчення політологічної літератури з обраної тематики використовується не вся інформація, а тільки та, яка має безпосередній стосунок до теми кваліфікаційної роботи і тому є цінною та корисною. Таким чином, критерієм оцінки прочитаного є можливість його практичного використання. Вивчаючи літературні джерела, треба достатньо ретельно стежити за оформленням виписок, щоб у подальшому було легко ними користуватися. Працюючи над певним питанням чи розділом, варто постійно бачити його зв'язок

із проблемою в цілому, а розробляючи ширшу проблему, варто вміти розділяти її на компоненти та кожен продумати в деталях.

Опрацювання джерел супроводжується виписками, конспектуванням. Виписки з тексту роблять зазвичай дослівно у вигляді цитати. При цьому вибирають найважливіші, найбільш вагомі висловлювання, основні ідеї, які необхідно буде цитувати у кваліфікаційній роботі. Після кожної цитати, запозиченого висловлювання повинно бути посилання на автора та джерело. Тому під час виписування цитат та конспектуванні варто відразу ж робити посилання:

- автор;
- назва;
- місце видання або адреса електронного ресурсу;
- видавництво;
- рік видання;
- кількість сторінок.

1.3. Структура і зміст кваліфікаційної роботи

У роботі магістрант повинен продемонструвати широку ерудицію і творчі навички, здатність критично осмислювати наукову інформацію, оцінювати її переваги й недоліки, вміння нестандартно мислити, знаходити власне рішення, висувати нові наукові ідеї, накопичувати й аналізувати необхідні політичні факти, узагальнювати їх, систематизувати. У ній містяться елементи наукової новизни в постановці, висвітленні і вирішенні політологічної задачі.

Роботу оцінюють не тільки за теоретичною науковою цінністю, актуальністю теми, а й за рівнем загальнометодичної підготовки, що передусім знаходить відображення в її композиції. Кожний автор обирає свій порядок подання наукових матеріалів, що забезпечує внутрішній логічний зв'язок у такому вигляді, який він вважає найкращим і найбільш переконливим для розкриття свого творчого задуму. Але при цьому кваліфікаційна робота повинна включати:

Зміст

Вступ (3–5 стор.)

Основну частину, яка складається з кількох розділів (приблизно однакових за обсягом):

Розділ 1. Теоретико-методологічні підходи до (назва проблеми)

1.1. ...

1.2. ...

1.3. ...

Розділ 2. Політичні показники та індикатори (назва основної проблеми)

2.1. ...

2.2. ...

2.3. ...

Розділ 3. Динаміка змін у системі

3.1. ...

3.2. ...

3.3. ...

Висновки (3–5 стор.)

Список використаних джерел

Додатки (за їх наявності)

Анотації (українською та англійською мовами) (1 - 1,5 стор.)

Вступ розкриває сутність і стан наукової проблеми та її значущість, підстави для розробки теми. Вступ – це формулювання проблеми дослідження, викладення необхідних вихідних даних про предмет розмови, задачу дослідження, авторська оцінка шляхів її рішення. Практично завжди потрібно відобразити в ньому такі пункти:

- визначення теми роботи;
- обґрунтування вибору теми, визначення її політичної актуальності та значущості для науки;
- визначення меж дослідження (предмет, об'єкт, хронологічні рамки);
- визначення основних цілей роботи та другорядних задач;
- визначення теоретичних основ та базового методу дослідження.

Актуальність теми – обов'язкова вимога до будь-якої кваліфікаційної роботи. В актуальності висвітлюють головне – сутність проблемної ситуації, при цьому важливо показати, де пролягає межа між вже дослідженим і ще недослідженим з предмету роботи.

Мета і завдання дослідження. Формулюють мету роботи і завдання, які необхідно розв'язати задля її досягнення. Мета роботи, звичайно, тісно пов'язана з її назвою і повинна чітко вказувати, що саме вирішується у кваліфікаційній роботі.

Об'єкт дослідження – це процес або явище, що породжує проблемну ситуацію та обирається для вивчення. *Предмет дослідження* міститься у межах об'єкта, об'єкт та предмет співвідносяться між собою як загальне та часткове.

Вказуються *методологія дослідження та гіпотези*, що відбивають певний ступінь наукової новизни. Дається короткий *огляд літератури*, із якого можна зробити висновок, якою мірою розкрита тема (розкрита тільки частково або не в тому аспекті), які аспекти вимагають подальшої розробки. А також наводяться застосовувані методи проведення політологічного дослідження.

У вступі повинна бути сформульована *наукова новизна* у вирішенні поставленої задачі, що є принциповою вимогою порівняно з іншими видами робіт студентів. Положення новизни виносяться на захист.

Апробація результатів дослідження. Якщо студент брав участь у наукових конференціях, симпозіумах, круглих столах, вказується назва заходу та його дата.

Публікації. За наявності друкованих публікацій треба вказати, в яких збірниках наукових праць, матеріалах конференцій були опубліковані положення кваліфікаційної роботи.

Обов'язковим елементом магістерської роботи є проведення *самостійного політологічного дослідження*, чого не вимагалось від студентів у попередніх роботах. Один із розділів повинен бути присвячений аналізу отриманого емпіричного матеріалу.

Основна частина присвячена розкриттю, деталізації, доказу, аргументації основних положень роботи, які були викладені у вступі тезисно. Ця частина кваліфікаційної роботи складається з розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів. Кожен розділ починають з нової сторінки. Методологічний розділ роботи являє собою опис тих світоглядних, філософських і загальнотеоретичних позицій, на які спирається автор. Уточнюються наукові категорії та поняття, із якими автор матиме справу. У спеціально-теоретичному розділі роботи автор аналізує обрану проблему за допомогою концепцій, науково-категоріального апарату відповідних спеціальних та галузевих теорій (соціологічних, політологічних тощо). У третій частині роботи, як правило, надається діагностика проблемної ситуації, аналізуються реальні політичні процеси чи явища в їхньому кількісному або якісному вимірі та динаміці. Наприкінці кожного розділу формулюють висновки зі стислим викладенням наведених у розділі наукових результатів, що дає змогу вивільнити загальні висновки від незначущих подробиць (обсягом до 1 стор.).

Загальні висновки роботи не є механічною сумою висновків, зроблених наприкінці розділів, у них міститься те нове, істотне, що становить кінцеві результати дослідження. У висновках можуть міститися і практичні рекомендації, що випливають із проведеного дослідження.

Список використаних джерел – одна з істотних частин кваліфікаційної роботи. Він відбиває самостійну творчу діяльність автора. Список включає літературу, використану під час написання кваліфікаційної роботи, у тому числі урядові документи, статистичні збірники, законодавчі акти тощо. Кількість джерел має приблизно дорівнювати кількості сторінок роботи (90–110). Бажано посилатися тільки на останні видання, якщо та чи інша книга витримала кілька видань.

У бібліографії вказуються всі публікації, використані під час підготовки роботи. Праці, на які у тексті роботи немає посилань, у списку не вказуються. Література подається за алфавітом прізвищ перших авторів або назв (у колективних працях). Потрібно мати на увазі деякі обов'язкові правила складання бібліографії:

- 1) бібліографічний опис проводиться мовою оригіналу, при цьому, якщо у списку літератури є джерела іншими мовами (крім української), то вони об'єднуються в один ряд і розміщуються наприкінці загального списку;
- 2) бібліографічний опис книги проводиться згідно з титульною сторінкою;
- 3) у бібліографічному описі необхідно зазначити том, частину, випуск, номер, місце видання, рік, який дається арабськими цифрами;
- 4) під час складання бібліографії можна використовувати скорочення, які відповідають держстандарту. У назві книги чи статті скорочення не використовують.

Звертаємо увагу на правила посилання на різні тексти. Посилання (цитати) використовуються для того, щоб передати думку автора першоджерела, для ідентифікації поглядів під час зіставлення різних точок зору, для підкріплення окремих тверджень самого студента. Наведена цитата повинна цілком відповідати оригіналу, супроводжуватися бібліографічною довідкою (П.І.Б. автора, назва

твору). Посилання розташовані безпосередньо у тексті відразу після слів, статистичних даних, до яких вони відносяться. Цитати з дореволюційних видань наводяться за правилами сучасної орфографії. Цитати, що обмежуються словами, які містять тільки частину думки автора або викладають точку зору не на той предмет, що розглядається студентом в роботі, вважаються некоректними. Якщо автор не дотримується цих правил, то він може бути звинувачений у плагіаті.

Плагіат – це використання чужих висловів, ідей, результатів дослідження без посилання на джерело. Як правило, плагіат передбачає публікацію праці (або її фрагменту) іншого автора під своїм ім'ям. Плагіат є порушенням авторського права і фактично є актом інтелектуальної крадіжки. Іншим видом несумлінного виконання письмової роботи є компіляція, тобто поєднання результатів досліджень, думок тощо інших авторів без самостійного аналізу. Студентські письмові роботи з ознаками плагіату чи компіляції не оцінюються.

Загальні правила цитування і посилання наведені у відповідному розділі (див. с. 13–14) та у додатку 5.

Додатки оформлюють у разі необхідності і містять великі за обсягом статистичні дані (наприклад, таблиці), схеми, графіки, інструментарій дослідження. Найбільш показові, на думку автора, таблиці та графіки можуть міститися і безпосередньо у тексті роботи.

Анотація повинна бути стислою й інформативною (пів сторінки). У ній викладаються:

- предмет, об'єкт дослідження;
- мета роботи;
- методи дослідження;
- значення роботи і висновки;
- обсяг роботи, кількість таблиць, ілюстрацій тощо
- ключові слова (5 слів або словосполучень, що частіше за все зустрічаються у тексті).
- Бажано, щоб основні положення кваліфікаційної роботи були представлені в наукових публікаціях автора.

1.4. Мова і стиль кваліфікаційної роботи

Мові і стилю кваліфікаційної роботи потрібно приділяти серйозну увагу. За своєю природою наукова мова достатньо сильно відрізняється від мови художньої літератури. Вона вимагає точності вираження, максимальної стислості, строгої логічності, заперечує будь-які «домислення». Мовностилістичне оформлення роботи найкраще дозволяє судити про загальну культуру її автора. Мова і стиль кваліфікаційної роботи як частина писемної наукової мови склалася під впливом так званого академічного етикету, сутністю якого є інтерпретація власної і запозичених точок зору з метою обґрунтування наукової істини. Найхарактернішою ознакою писемної наукової мови є *формально-логічний спосіб викладення матеріалу*. Науковий виклад складається головним чином з роздумів, метою яких є доведення істин, виявлених у результаті дослідження фактів.

Для наукового тексту характерними є завершеність, цілісність і зв'язність. Найважливішим засобом вираження логічних зв'язків тут є спеціальні *функціонально-синтаксичні засоби зв'язку*, що вказують на:

- послідовність думки (*спочатку, насамперед, потім, по-перше, по-друге, отже*);
- заперечення (*проте, тимчасом як, але, у той час як, а втім, аж ніяк*);
- причинно-наслідкові відношення (*таким чином, тому, завдяки цьому, відповідно до цього, внаслідок цього, крім того, до того ж*);
- перехід від однієї думки до іншої (*перед тим як перейти до..., звернімося до..., розглянемо, зупинимося на..., розглянувши..., перейдемо до..., необхідно зупинитися на..., необхідно розглянути...*);
- результат, висновок (*отже, значить, як висновок, на закінчення зазначимо, все сказане дає змогу зробити висновок, підсумовуючи, слід сказати*).

Засобами логічного зв'язку можуть виступати займенники, прикметники та дієприкметники (*даний, той, такий, названий, зазначений*). Вони не тільки конкретизують предмет, але й визначають логічні зв'язки між частинами висловлювання (наприклад, *«Ці дані служать достатньою підставою для висновку...»*). Займенники *щось, децо, що-небудь* через неконкретність їхнього значення в тексті кваліфікаційної роботи не використовуються.

Писемна наукова мова має й суто стилістичні особливості. Об'єктивність викладу – основна її стилістична риса. Звідси наявність у тексті наукових праць вставних слів і словосполучень на позначення ступеня достовірності повідомлення. Завдяки таким словам той чи той факт можна подати як:

- достовірний (*дійсно, насправді, зрозуміло*);
- припустимий (*треба гадати, як видно*);
- можливий (*можливо, ймовірно*).

Обов'язковою вимогою об'єктивності викладення матеріалу є також вказівка на джерело повідомлення, автора висловленої думки чи якогось виразу. У тексті цю умову можна реалізувати за допомогою спеціальних вставних слів і словосполучень (*за повідомленням..., за відомостями..., на думку..., за даними..., на нашу думку...*).

Діловий і конкретний характер опису явищ, які вивчаються, фактів і процесів майже повністю виключає емоційно забарвлені слова та вигуки. Стиль писемної наукової мови – це *безособовий монолог*. Норми наукової комунікації суворо регламентують характер викладення наукової інформації, вимагаючи відмови від вираження своєї точки зору в чистому вигляді. Зараз в рамках наукової спільноти існує неписане правило, коли автор наукової роботи виступає в множині та замість «я» використовує займенник «ми», що дозволяє йому відобразити свою думку як точку зору певної групи людей, наукової школи чи наукового напрямку. І це цілком виправдано, оскільки сучасну науку характеризують такі тенденції, як інтеграція колективної творчості, комплексний підхід до вирішення проблем. Займенник «ми» найкраще передає та відтіняє ці тенденції сучасної наукової творчості. Тому виклад зазвичай ведеться від третьої

особи, бо увага зосереджена на змісті та логічній послідовності повідомлення, а не на суб'єкті. Авторське «я» ніби відступає на другий план. Стало неписаним правилом в наукових працях замість «я» використовувати «ми» (*на нашу думку..., нами доведено..., наше бачення...*). Використовується також форма викладу від третьої особи (*автор вважає...*).

Якостями, які визначають культуру наукової мови, як зазначалося вище, є *точність, ясність і стислість*. Багатослів'я, або мовна надмірність, найчастіше виявляється у вживанні зайвих слів. До мовної надмірності слід віднести й уживання без потреби іншомовних слів, які дублюють українські й тим самим не виправдано ускладнюють вислів. Інший різновид багатослів'я – тавтологія, тобто повторення одного і того ж іншими словами, і цього треба уникати під час написання кваліфікаційної роботи.

1.5. Загальні правила цитування та посилання на використані джерела

Під час написання кваліфікаційної роботи необхідно наводити посилання на джерела, на основі яких розробляються політологічні проблеми, завдання, питання. Такі посилання дають змогу відшукати документи і перевірити достовірність відомостей про цитування документа, допомагають з'ясувати його зміст, мову тексту, обсяг. Посилатися слід на останні видання публікацій. Під час використання у роботі статистичних даних, таблиць, ілюстрацій тощо обов'язковими є посилання на першоджерела.

Посилання в тексті кваліфікаційної роботи на джерела в цілому слід позначати прізвищем автора або назвою джерела з позначенням року видання, виділеними двома дужками, наприклад: «Виявам популізму в ЄС присвячені роботи Ж. Еньєді (Enyedi, 2020), О. Ф. Деменко (Деменко, 2020), А. Ю. Ключковича (Ключкович, 2021)» або «...про високі показники свідчать міжнародні рейтинги (Social Progress Index 2019; Corruption Perceptions Index 2019; Democracy Index 2019)».

Коли в тексті роботи необхідно зробити посилання на складову частину чи конкретні сторінки відповідного джерела, необхідно наводити посилання у дужках з обов'язковою вказівкою номера сторінки, наприклад, (Брубейкер, Купер 2010: 139-141) або (Horowitz 2018: 51).

Задля підтвердження власних аргументів посилання на авторитетне джерело або для критичного аналізу того чи іншого друкованого твору слід наводити *цитати*. Науковий етикет потребує точного відтворення цитованого тексту, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст, закладений автором. Загальні вимоги до цитування такі:

- текст цитати починається і закінчується лапками й наводиться в тій граматичній формі, у якій він поданий у джерелі, зі збереженням особливостей авторського написання. Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками за винятком тих, що викликали загальну полеміку. В цих випадках використовується вираз «так званий»;
- цитування повинне бути повним, без довільного скорочення авторського тексту та без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців під час

цитування допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, наприкінці). Якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається;

- кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело;
- під час непрямого цитування (переказу, викладу думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути гранично точними у переданні думок автора, коректними щодо оцінювання його позиції та надавати відповідні посилання на джерело.
- цитування не повинно бути ні надмірним, ні недостатнім, бо це знижує рівень наукової праці: надмірне цитування створює враження компілятивної праці, а недостатнє - знижує наукову цінність викладеного матеріалу.

1.6. Загальні вимоги до оформлення кваліфікаційної роботи

Обсяг кваліфікаційної роботи – 90–110 сторінок. У зазначений обсяг не входять додатки, список використаних джерел, анотації. Але всі сторінки зазначених елементів роботи підлягають нумерації на загальних засадах.

Набір тексту кваліфікаційної роботи та його роздрукування здійснюються за допомогою комп'ютера (найкраще в редакторі Word 6.0 або в пізніших версіях) з одного боку аркуша білого паперу формату А4 (210 x 297 мм) через 1,5 міжрядкового інтервалу з використанням стандартного шрифту Times New Roman, розмір кегля 14. Для виділення окремих місць допускаються також курсив, напівжирний курсив і напівжирний шрифт. Бажано використовувати ксероксний папір.

Текст роботи необхідно друкувати на текстовому полі сторінки 170 x 257 мм, залишаючи відповідно поля таких розмірів: ліворуч – 2,5 см, праворуч – 1 см, зверху – 2,5 см, знизу – 2,5 см.

Абзацний відступ повинен бути однаковим упродовж усього тексту і дорівнювати 5 знакам (1,25 см). Друкарські помилки, помилки в написанні й неточності, які виявилися в процесі написання дипломної роботи, можна виправляти підчищенням або зафарбовуванням білою фарбою і нанесенням на тому ж місці виправленого тексту машинописним або рукописним способом.

Текст основної частини кваліфікаційної роботи поділяють на розділи, підрозділи, пункти та підпункти. Заголовки структурних частин роботи: «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ 1», «РОЗДІЛ 2», «РОЗДІЛ 3», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» – друкують великими літерами напівжирним шрифтом симетрично до тексту. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу напівжирним шрифтом. *Крапку в кінці заголовка не ставлять.* Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою. Заголовки пунктів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу у розрядці в підбір до тексту звичайним шрифтом. У кінці заголовка, надрукованого в підбір до тексту, ставиться крапка. *Відстань між заголовком (за винятком заголовка*

пункту) та текстом повинна дорівнювати 3 інтервалам. Кожну структурну частину кваліфікаційної роботи треба починати з нової сторінки.

Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, пунктів і т. д. подають арабськими цифрами без знаку №. Першою сторінкою кваліфікаційної роботи є титульний аркуш, який включають до загальної нумерації сторінок роботи. *На титульному аркуші номер сторінки не проставляють.* На наступних сторінках роботи номер проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки в кінці.

Номер розділу проставляють після слова «РОЗДІЛ», після номера крапку не ставлять, потім із нового рядка друкують заголовок розділу. Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. У кінці номеру повинна стояти крапка, наприклад, «2.3. » (третій підрозділ другого розділу). Потім у тому ж рядку йде заголовок підрозділу.

Пункти нумерують у межах кожного підрозділу. Номер пункту складається з порядкових номерів розділу, підрозділу, пункту, між якими ставлять крапку. У кінці номеру повинна стояти крапка, наприклад «1.2.3. » (другий пункт третього підрозділу першого розділу). Потім у тому ж рядку йде заголовок пункту. Пункт може не мати заголовка. Підпункти нумерують у межах кожного пункту за такими ж правилами, як пункти.

Нумерація таблиць та графіків вказується відповідно до розділу та підрозділу (наприклад, у розділі 2, підрозділі 2.3 таблиці повинні мати нумерацію: табл. 2.3.1, 2.3.2 тощо). Кожна таблиця та графік (рисунок) повинні мати назву, що вказується після номеру. (наприклад, рис. 2.2.3. Електоральна підтримка лівих партій). Назва таблиці розміщується у правому верхньому куті, назва графіку – у нижньому правому куті. Якщо в таблиці або в графіку вказуються дані у відсотках, необхідно зазначити, відносно чого (опитаних або тих, хто відповів на запитання тощо) ці відсотки наведені (наприклад, «дані наведені у відсотках до опитаних»).

Кожний додаток починається з нової сторінки і має свій заголовок та номер (якщо додатків два чи більше). У правому верхньому куті друкується слово «Додаток» і його номер.

РОЗДІЛ 2

2.1. Підготовка до захисту кваліфікаційної роботи

Попередній захист кваліфікаційних робіт проводиться на кафедрі політології. Після передзахисту студенту надається можливість уточнити зауваження і внести корективи до тексту роботи.

Перед тим, як робота буде допущена до захисту, вона має пройти перевірку на антиплагіат. Для того, щоб кваліфікаційну роботу здати на перевірку необхідні наступні документи:

1. Електронний варіант роботи
2. Роздрукований варіант роботи, але не прошитий

3. Заява, заповнена від руки
4. Протокол, заповнений від руки
5. Висновки, заповнені від руки

Після перевірки на антиплагіат, якщо робота отримала позитивний висновок, вона (у 2-х примірниках) має бути переплетена; на останній сторінці тексту вказується дата подання роботи і ставиться підпис автора. Після цього робота здається науковому керівнику для написання «Відгуку» і зовнішньому рецензенту для одержання «Рецензії». Далі робота здається на кафедру політології для одержання допуску до захисту. Перелік документів, необхідних для захисту кваліфікаційної роботи:

1. *Пояснювальна записка.* Вона є першою (титульною) сторінкою у дипломній роботі, але не нумерується (див. додаток 3).

2. *Завдання щодо підготовки кваліфікаційної роботи.* Вшивається слідом за пояснювальною запискою і також не нумерується. Заповнюється від руки (див. додаток 2).

3. *Подання щодо захисту магістерської роботи.* Вшивається за Завданням, не нумерується (див. додаток 4).

4. *Зовнішня рецензія* на диплом з підписом і печаткою ВУЗа рецензента. Вшивається наступною.

5. *Відгук керівника.* Вшивається наступним.

6. *Протокол і Висновки з перевірки на антиплагіат.* Ці документи мають бути у тих студентів, у чийх роботах був перевищений відсоток при перевірці роботи на антиплагіат. Вшивається далі.

7. *Дипломна робота* у 2-х екземплярах. Нумерація починається зі сторінки змісту, який є стор. 2.

Для підготовки до захисту студенту бажано мати робочий варіант своєї роботи. Перше і найголовніше, з чого зазвичай починається підготовка до захисту кваліфікаційної роботи, – це робота над виступом за результатами дослідження, який повинен розкрити сутність та теоретичну значущість результатів проведеної роботи. В структурному відношенні доповідь можна розділити на три частини.

Перша частина доповіді в основних моментах повторює вступ кваліфікаційної роботи. Потрібно озвучити актуальність обраної теми, опис наукової політологічної проблеми та основні цілі дослідження. Необхідно також вказати методика, за допомогою якої велося дослідження, а також охарактеризувати склад та загальну структуру роботи.

Після першої частини йде друга, найбільша за обсягом частина, яка послідовно характеризує кожний розділ кваліфікаційної роботи. При цьому особливу увагу звертають на результати. Відзначають також критичні зіставлення та оцінки.

Закінчується доповідь заключною частиною, яка будується за текстом висновків кваліфікаційної роботи. Тут варто перерахувати загальні висновки (не повторюючи вже сказані узагальнення).

Під час захисту бажано використовувати допоміжні наочні матеріали (схеми, таблиці, графіки), які необхідні для доказу положень та обґрунтування

зроблених висновків. Під час підготовки до захисту кваліфікаційної роботи варто ще раз уважно переглянути весь текст, вкласти в потрібні місця закладки.

2.2. Процедура публічного захисту кваліфікаційної робіт

До захисту кваліфікаційної роботи допускаються студенти, які завершили повний курс навчання та успішно пройшли всі атестаційні випробування (іспити та заліки) згідно з навчальним планом. Захист робіт проводиться на відкритому засіданні Екзаменаційної комісії за участю наукового керівника, рецензентів і студентів. Захист здійснюється державною мовою.

Процедура захисту роботи:

- повідомлення студента про зміст роботи з презентацією (7–10 хв.);
- питання членів ЕК до автора і відповіді на них;
- виступ наукового керівника;
- відповідь студента на зауваження до роботи та/або виступ з боку наукового керівника та рецензента (якщо вони мають місце);
- виступи присутніх на захисті;
- заключне слово студента (2–3 хв.).

Під час захисту особливо важливо, щоб мова доповідача була чіткою, граматично точною, розбірливою та переконливою. Мова доповідача повинна бути не тільки зрозумілою та впевненою, але і виразною, і це залежить від темпу, гучності та інтонації. Якщо говорити поспішно, квапливо, ковтаючи закінчення слів, чи, навпаки, дуже тихо та нерозбірливо, то якість виступу від цього погіршується. Спокійна, неспішна манера викладу завжди імпонує слухачам. Відповіді на запитання повинні бути стислими, чіткими та добре аргументованими. Якщо можливі посилання на текст кваліфікаційної роботи, в такому разі їх треба обов'язково робити.

У заключному слові студент відповідає на зауваження рецензента і тих, хто брав участь у дискусії, дає обґрунтування згоди чи незгоди із зауваженнями щодо його роботи чи виступу.

Результати захисту визначаються за 100-бальною шкалою : 90-100 (“відмінно”), 70-89 (“добре”), 50-69 (“задовільно”), 1-49 (“незадовільно”). Оцінки кваліфікаційної роботи виносяться членами Екзаменаційної комісії на її закритому засіданні. Комісія бере до уваги зміст роботи, обґрунтованість висновків, якість доповіді, відгуки на кваліфікаційну роботу, рівень теоретичної та наукової підготовки студента. Оцінки кваліфікаційної роботи оголошуються в той же день після оформлення протоколу засідання комісії. За результатами підсумкової атестації студентів Екзаменаційна комісія ухвалює рішення про присвоєння кваліфікації зі спеціальності «Політологія» та видачі диплома бакалавра чи магістра.

2.3. Критерії оцінки кваліфікаційної роботи

Основними критеріями оцінки кваліфікаційної роботи є:

- якість роботи (ступінь розробленості проблеми, вміння поєднати теоретичний та емпіричний рівні, використання категорій та їхнє розгортання на всіх рівнях

політологічного дослідження, ступінь новизни, міра самостійності в судженнях, уміння орієнтуватися в матеріалах власного дослідження, оформлення роботи);

- логіка і простота викладу під час захисту;
- аргументованість і точність відповідей на запитання і критичні зауваження;

Якщо захист кваліфікаційної роботи визнається Екзаменаційною комісією незадовільним, студент може після відповідної доробки захищати її наступного року повторно.

Студент допускається до повторного захисту протягом трьох років після закінчення основного курсу. У випадку закінчення цього терміну студенту видається довідка про те, що він прослухав курс в університеті за визначений термін, вказуються дисципліни, з яких він склав іспити, але права одержання диплома він позбавляється.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Зразок заяви про вибір теми кваліфікаційної роботи

Завідувачу кафедри політології

_____
(вчений ступінь, звання, прізвище,
ім'я, по батькові)

студента(ки) __ курсу
денної (заочної) форми навчання
групи _____ філософського факультету

_____
(прізвище, ім'я, по батькові)

З А Я В А

Прошу затвердити тему кваліфікаційної (кваліфікаційної магістерської) роботи

_____
(назва роботи)

і призначити науковим керівником _____

_____
(вчений ступінь, звання, прізвище, ім'я, по батькові)

Дата

Підпис

**Зразок Завдання щодо підготовки магістерської роботи
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна

Факультет _____

Кафедра _____

Рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень) _____

Напрямок підготовки _____

Спеціальність _____

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____

_____

підпис

ініціали, прізвище

“ ____ ” _____ 20__ року

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ (КВАЛІФІКАЦІЙНУ МАГІСТЕРСЬКУ)**

_____

(прізвище, ім'я, по батькові студента)

1. Тема роботи _____

_____

Керівник роботи _____,

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затвержені наказом по університету від “ ____ ” _____ 20__ року № ____

2. Строк подання студентом роботи _____

3. Перелік питань, які потрібно розробити

_____

_____

_____

4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи

5. Дата видачі завдання

Студент

підпис

ініціали, прізвище

Керівник роботи

підпис

ініціали, прізвище

Зразок пояснювальної записки кваліфікаційної роботи

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В.Н. КАРАЗІНА
ФІЛОСОФСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної (кваліфікаційної магістерської) роботи
на тему _____

Виконав: студент __ курсу, групи _____
напряму підготовки 05 - "Соціальні та
поведінкові науки"
денного відділення спеціальності 052
«Політологія»

Керівник _____
(наук.ступінь, посада, прізвище та ініціали)

Рецензент _____
(наук.ступінь, посада, прізвище та ініціали)

Харків – 2024 року

Керівник кваліфікаційної (кваліфікаційної магістерської) роботи:

(посада, наукова ступінь керівника)

(ПІБ керівника)

_____ 20__ року

Висновок кафедри про кваліфікаційну (кваліфікаційну магістерську) роботу

Кваліфікаційна (кваліфікаційна магістерська) робота розглянута. Студент
_____(*Прізвище та ініціали студента*)____ допускається до захисту роботи в
Екзаменаційній комісії.

Зав. кафедри політології _____

О.А.Фісун

_____ 20__ року

Приклади оформлення бібліографії

1–3 автори

Федорова Л. Д. З історії пам'яткоохоронної та музейної справи у Наддніпрянській Україні. 1870-ті — 1910-ті рр. Київ, 2013. 373 с.

Битяк Ю. П. Державна служба в Україні: організаційно-правові засади : монографія. Харків : Право, 2005. 304 с.

Краснова М. В. Договори в екологічному праві України : навч. посіб. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : Алерта, 2012. 216 с.

Кузнiченко С. О. Закон України "Про правовий режим надзвичайного стану" : наук.-практ. комент. / Одес. держ. ун-т внутр. справ. Харків : Право, 2015. 164 с.

Тертишник В. М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України : із змін. та допов. на 12 берез. 2016 р. 12-те вид., допов. і переробл. Київ : Правова єдність, 2016. 810 с.

Johnson L. K. Bombs, bugs, drugs and thugs: intelligence and America's quest for security. New York; London : New York University Press, 2000. 326 p.

Сташис В. В., Бажанов М. И. Преступления против личности в УК УССР и судебной практике. Изд. 2-е, испр. и доп. Харьков : Вища шк., 1987. 216 с.

Комаров В. В., Світлична Г. О., Удальцова І. В. Окреме провадження : монографія / за ред. В. В. Комарова. Харків : Право, 2011. 312 с.

Helfer M. E., Kempe R. S., Krugman R. D. The battered child. 5th ed. Chicago, IL : University of Chicago Press, 1997. 700 p.

4 автори і більше

Прилипко С. М., Ярошенко О. М., Мороз С. В., Малиновська К. А. Укладення трудового договору: теоретико-прикладне дослідження : монографія. Харків : Юрайт, 2013. 288 с.

Коллективні політичні права і свободи людини та громадянина в Україні: проблеми теорії та практики : монографія / Є. І. Григоренко та ін.; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків : [б. в.], 2013. 352 с.

The mutual fund industry: Competition and investor welfare / R. G. Hubbard et al. New York, NY : Columbia University Press, 2010. 256 p.

Людський розвиток в Україні: трансформація рівня життя та регіональні диспропорції: у 2-х т.: кол. моногр. Київ, 2012. 436 с.

Гель А. П., Семаков Г. С., Яковець І. С. Кримінально-виконавче право України : навч. посіб. / ред. А. Х. Степанюк. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 624 с.

Грошевий Ю. М. Вибрані праці / упоряд.: О. В. Капліна, В. І. Маринів. Харків : Право, 2011. 656 с.

Plath S. The unabridged journals / ed. K. V. Kukil. New York, NY : Anchor, 2000. 680 p.

Без автора

Конституція України : наук.-практ. комент. / редкол.: В. Я. Тацій (голова) та ін. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2012. 1128 с.

Політологічний енциклопедичний словник / упоряд. В. П. Горбатенко. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ : Генеза, 2004. 736 с.

Софія Київська: Візантія. Русь. Україна. Вип. II. Київ, 2012. 464 с.

Багатотомні видання

Енциклопедія історії України : у 10 т. / НАН України, Ін-т історії України. Київ : Наук. думка, 2005. Т. 9. 944 с.

Кучерявенко Н. П. Курс податкового права : в 6 т. Харків : Право, 2007. Т. 4: Особенная часть. Косвенные налоги. 536 с.

Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України : у 4 т. / ред. О. В. Стовба. Харків : Апостиль, 2015. Т. 2. 329 с.

Перекладені видання

Беккариа Ч. О преступлениях и наказаниях / вступ. ст. Н. И. Панова; пер. с итал. М. М. Исаев. Киев : Ин Юре, 2014. 240 с. (Памятники правовой мысли).

Питерс Т., Уотермен Р. В поисках эффективного управления (опыт лучших компаний) / ред. Л. И. Евенко ; пер.: Д. Васильев, В. Зотов. Москва : Прогресс, 1986. 424 с.

Збірки наукових праць, матеріали конференцій

Протидія терористичній діяльності: міжнародний досвід і його актуальність для України : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 30 верес. 2016 р. Київ : Нац. акад. прокуратури України. 2016. 432 с.

Физика импульсных разрядов в конденсированных средах. Материалы XVI Международной научной конференции (19—22 авг. 2013, г. Николаев). Николаев, 2013. 253 с.

Дисертації

Сокурченко В. В. Публічне адміністрування сферою оборони в Україні : дис. ... дра юрид. наук : 12.00.07 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2016. 573 с.

Bryant B. D. A sequentially articulated experiment to compare two instructional software input infrastructures: Doctoral dissertation / University at Albany. Albany, NY, 1998. 150 p.

Автореферати дисертацій

Лісов О. С. Новітня вітчизняна історіографія створення та діяльності розвідки і контррозвідки України у 1917–1991 роках : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 20.02.22 / Нац. ун-т оборони України ім. Івана Черняхівського. Київ, 2017. 20 с.

Старовойт С.В. Видавнича діяльність Національної академії наук України у 1918—1933 рр. : автореф. дис. ... канд. іст. наук. Київ, 2003. 20 с.

Складові частини книги

Тацій В. Я. Повертаючись до питання боротьби зі злочинами у сфері приватизації. *Тацій В. Я. Вибрані статті, виступи, інтерв'ю*. Харків : Право, 2010. С. 221–229.

Хряпінський П. Кримінально-правові засоби заохочення у публічному праві України. *Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані* : монографія / за ред.: О. В. Козаченко, Є. Л. Стрельцов. Миколаїв : Іліон, 2016. С. 87–109.

Складові частини збірника, журналу, матеріалів конференції

Данильян О. Г., Дьобань О. П. Досвід удосконалення органів державної влади в європейських країнах та можливості його використання в Україні. *Проблеми розбудови державності та народовладдя в Україні* : матеріали ХХІІ Харків. політолог. читань (м. Харків, 21 трав. 2009 р.). Харків, 2009. С. 47–49.

Шаповал В. Свобода та "природні права" людини як основа людського виміру права. *Антропология права: філософський та юридичний виміри (стан, проблеми, перспективи)* : матеріали першого всеукр. круглого столу, м. Львів, 16–17 верес. 2005 р. Львів : Край, 2006. С. 286–295.

Баулін Ю. В. Обставини, що виключають злочинність діяння. *Великий енциклопедичний юридичний словник* / ред. Ю. С. Шемшученко. Київ : Юрид. думка, 2007. С. 550.

Данильян О. Г., Петришин О. В. Проблема взаємовпливу правового виховання державотворчого процесу: українські реалії. *Вісник Національної академії правових наук України*. Харків, 2010. № 2. С. 28–39.

Гетьман А. П., Лозо В. І. Державно-правові проблеми подолання екологічної кризи в епоху глобалізації. *Проблеми законності*. Харків, 2013. Вип. 123. С. 65–77.

Петришин О., Серьогіна С. Змішана республіканська форма державного правління: питання теорії та практики. *Право України*. 2009. № 10. С. 57–60.

Benjamin A. C. The ethics of scholarship: A discussion of problems that arise in its application. *Journal of Higher Education*. 1960. Vol. 31, No. 9. P. 471–480.

Електронні ресурси

Опис ресурсу загалом

Наукові публікації і видавнича діяльність НАН України. Київ, 2007. URL: <http://www.nas.gov.ua/publications> (дата звернення: 19.03.2024).

Опис частини електронного ресурсу

Аналіз стану здійснення судочинства в 2015 році (за даними судової статистики). *Верховний Суд України* : офіц. веб-сайт. URL: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/D7F9F72E78DA88ECC2257F730036F282](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/D7F9F72E78DA88ECC2257F730036F282) (дата звернення: 17.03.2019).

Гетьман Є. А. Підзаконні нормативно-правові акти органів виконавчої влади України та іноземних держав: порівняльна характеристика. *Теорія і практика правознавства* : електрон. наук. фахове вид. 2016. Вип. 1 (9). URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/66302> (дата звернення: 17.06.2019).

Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. *Законодавство України* : база даних / Верхов. Рада України. Дата оновлення:

12.03.2017. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/page> (дата звернення: 17.03.2017).

Карнаух Б. П. Тлумачення договору: короткий нарис із наднаціональної і транснаціональної точок зору. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 135. С. 39–51. DOI: <http://dx.doi.org/10.21564/2414-990x.135.83852>.

Feminism. *Encyclopædia Britannica online*. URL: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/724633/feminism>.

Garfield E. More on the ethics of scientific publication: abuses of authorship attribution and citation amnesia undermine the reward system of science. *Essays of an information scientist*. URL: <http://www.garfield.library.upenn.edu/essays/v5p621y1981-82.pdf> (Last accessed: 16.04.2023).